

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

З КУРСУ

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ
I
СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ

для виконання розрахунково-графічного завдання
і самостійної роботи студентів

*(для студентів 4 курсу заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного
рівня бакалавр, галузь знань 0305 – «Економіка і підприємництво», напрями
підготовки 6.030509 – «Облік і аудит» і 6.030504 – «Економіка підприємства»)*

Харків – ХНАМГ – 2012

Методичні вказівки з курсу «Економіка праці і соціально-трудові відносини» для виконання розрахунково-графічного завдання і самостійної роботи студентів (для студентів 4 курсу заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, галузь знань 0305 – «Економіка і підприємництво», напряму підготовки 6.030509 – «Облік і аудит» і 6.030504– «Економіка підприємства») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: О. В. Соловйов, О. Є. Соловйова. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 35 с.

Укладачі : О. В. Соловйов, О. Є. Соловйова

Рецензент: зав. кафедри економіки підприємств міського господарства, професор д.е.н. А. Є. Ачкасов

Затверджено на засіданні кафедри економіки підприємств міського господарства факультету післядипломної освіти і заочного навчання, протокол № 1 від 31.08.2010 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Мета та завдання вивчення курсу.....	5
2. Програма курсу.....	5
3. Методичні вказівки до вивчення тем курсу.....	10
4. Тести.....	16
5. Розрахунково - графічне завдання.....	26
Додаток А.....	27
Додаток Б.....	28
Додаток В.....	33
Список джерел.....	34

ВСТУП

В умовах ринку в економіці праці відбуваються суттєві інституціональні зміни, що вимагає більш ефективного використання трудового потенціалу суспільства, як основного чинника економічного розвитку держави, підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг, підвищення якості життя населення.

Праця – це свідомо діяльність людей, яка спрямована на створення матеріальних і духовних цінностей, першооснова й необхідна умова життя людей. В процесі праці формується система соціально-трудових відносин - стрижень суспільних відносин на рівні держави, регіону, підприємства. Дисципліна «Економіка праці і соціально-трудові відносини» побудована на об'єктивних законах і механізмах ринкової економіки. Вона досліджує теоретичні й практичні проблеми формування людського капіталу, його ефективного використання для забезпечення конкурентоспроможного рівня якості життя суспільства.

Метою дисципліни «Економіка праці і соціально-трудові відносини» є формування у студентів системи теоретичних і практичних знань про категорії, поняття, механізми забезпечення ефективної зайнятості населення та прогресивного розвитку соціально-трудових відносин в Україні.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

У сучасних економічних умовах підвищення ефективності функціонування вітчизняної економіки залежить, головним чином, від ефективного використання людського капіталу і матеріальних ресурсів, задіяних у створенні суспільного продукту.

Завдяки раціональному використанню праці на підприємстві досягається зниження витрат виробництва, а при раціональному управлінні людським капіталом на державному рівні досягається зростання суспільної продуктивності праці та добробуту населення країни.

Мета вивчення дисципліни: формування теоретичних і практичних знань щодо функціонування, розвитку й регулювання соціально-трудових відносин у суспільстві.

Завдання дисципліни: висвітлення теоретико-методологічних і соціально-економічних аспектів сучасних проблем економіки праці й соціально-трудових відносин; формування у студентів практичних навичок і вмінь щодо управління працею та регулювання відносин у соціально-трудої сфері.

Предмет вивчення дисципліни: соціально-трудоі відносини на макро-і мікрорівнях та закономірності їх розвитку.

2. ПРОГРАМА КУРСУ

МОДУЛЬ 1. ЕКОНОМІКА ПРАЦІ

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни

Основні поняття і категорії економіки праці.

Історичні аспекти розвитку трудових відносин у суспільстві. Наукові основи економіки праці: соціально-економічні, техніко-технологічні, правові й психофізіологічні. Завдання економіки праці в сучасних умовах - економічні: раціональне використання трудових і матеріальних ресурсів; підвищення продуктивності праці й ефективності виробництва; психофізіологічні: збереження здоров'я і працездатності людини; забезпечення суттєвості привабливості праці; соціальні: створення умов для всебічного гармонійного розвитку працюючих.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,7,8,9

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства

Людські ресурси як фактор економічного розвитку суспільства. Характеристика людських ресурсів за різними соціально-економічними категоріями такими як: населення, економічно активне населення, трудові ресурси, економічна діяльність і чисельність безробітних. Процеси відтворення населення (природний, міграційний, соціальний, економічний), типи (екстенсивний і інтенсивний) і режими (розширене, просте, звужене відтворення). Відтворення ресурсів для праці - процес постійного й безперервного поновлення кількісних і якісних характеристик економічно

активного населення. Вплив природного, міграційного й економічного руху населення на кількісні і якісні характеристики ресурсів для праці.

Трудовий потенціал як інтегральна оцінка кількісних і якісних характеристик економічно активного населення. Трудовий потенціал окремої людини, підприємства, території, суспільства. Компоненти трудового потенціалу такі як: здоров'я, освіта, професіоналізм, моральність, мотивованість, уміння працювати в колективі, творчий потенціал, активність, організованість і ін.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,8,9

Тема 3. Організація і нормування праці

Поняття «організація праці». Основні напрямки організації праці. Сутність і значення процесів суспільного поділу й кооперування праці, їх взаємозв'язок і взаємозалежність. Поділ і кооперування праці на підприємстві, їх форми. Організація і обслуговування робочих місць. Поняття «робоче місце», «робоча зона». Класифікація, спеціалізація і оснащення робочих місць. Планування робочих місць. Основні функції, форми й системи обслуговування робочих місць.

Значення і ефективність типового проектування організації робочих місць. Рационалізація трудових процесів і управлінських процедур. Аналіз трудового процесу. Проектування прогресивних трудових процесів. Показники раціональності трудових процесів. Колективні форми організації праці. Поняття трудового колективу. Основні типи трудових колективів.

Умови праці. Фактори, що визначають умови праці на виробництві та їх значення для здоров'я і працездатності людей. Вдосконалення умов праці. Державна система охорони праці в Україні. Суспільна й економічна ефективність заходів щодо вдосконалення організації праці.

Робочий день, робочий час, режим роботи. Законодавче регулювання робочого часу й часу відпочинку. Типові режими праці й відпочинку. Гнучкі режими роботи. Змінність роботи.

Поняття «нормування праці». Регулювання міри праці засобами нормування праці й планування виробничих завдань. Сутність і зміст процесу нормування праці. Робочий час, його склад і структура. Методи вивчення ефективності використання робочого часу. Фотографія робочого часу, хронометраж, фотохронометраж.

Призначення і класифікація нормативів з праці. Характеристика й класифікація норм праці. Методи нормування і способи вдосконалення норм.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,8,9

Тема 4. Продуктивність і ефективність праці

Поняття «продуктивність праці». Принципи управління продуктивністю. Показники вимірювання продуктивності праці на макрорівні. Методи вимірювання продуктивності праці, що використовують на підприємствах.

Вартісний метод вимірювання продуктивності праці, його різновиди переваги і недоліки. Натуральний і умовно-натуральний методи вимірювання продуктивності праці, їхні переваги і недоліки. Трудовий метод вимірювання

продуктивності й сфера його використання.

Класифікація факторів продуктивності праці. Природні й суспільні умови підвищення продуктивності праці. Макроекономічні фактори підвищення продуктивності праці. Резерви зростання продуктивності праці. Взаємозв'язок факторів і резервів продуктивності праці. Класифікація резервів зростання продуктивності праці. Резерви зниження трудомісткості продукції, їх склад. Резерви ефективного використання робочого часу.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,9

Тема 5. Політика доходів і оплати праці

Поняття «заробітна плата». Соціально-економічна сутність заробітної плати. Номінальна й реальна заробітна плата, реальні доходи. Функції заробітної плати й принципи її організації. Джерела формування заробітної плати. Поняття «доходи населення». Формування доходів споживання і нагромадження. Взаємозв'язок рівня заробітної плати з рівнем цін, продуктивністю, структурою виробництва, доходами й прибутками. Елементи організації заробітної плати. Законодавчі та нормативні документи, на основі яких здійснюють державне регулювання заробітної плати. Визначення мінімального споживчого бюджету. Індексація доходів. Компенсаційні виплати. Сутність тарифно-договірного регулювання заробітної плати. Регулювання заробітної плати на державному (національному) рівні. Мінімальна заробітна плата. Генеральна тарифна угода. Необхідність регулювання заробітної плати на галузевому рівні. Мінімальна заробітна плата на галузевому рівні. Галузева, територіальна та колективна тарифні угоди. Тарифна система оплати праці та її елементи. Форми й системи оплати праці. Погодинна форма оплати праці та її системи. Умови їх використання. Відрядна форма оплати праці та її системи. Умови використання різноманітних систем відрядної форми оплати праці. Оплата праці керівників, спеціалістів і службовців. Схеми посадових окладів. Економічне обґрунтування необхідності й ефективності преміювання різноманітних категорій працівників. Кількісні і якісні показники преміювання робітників. Безтарифна система оплати праці. Колективні системи оплати праці.

Рекомендована література: 1,2,3,4,5,6,8,9

Тема 6. Планування праці

Система трудових показників і їх взаємозв'язок. Методи аналізу трудомісткості, чисельності працівників, продуктивності праці й витрат на робочу силу.

Планування трудомісткості за окремими її видами і в цілому. План організаційно-технічних заходів — основа розрахунку планової трудомісткості.

Методи розрахунку чисельності робітників (на основі трудомісткості виробничої програми, за робочими місцями, нормами обслуговування, нормативами чисельності). Планування чисельності керівників, спеціалістів, службовців (за типовими нормативами, нормами підпорядкованості й нормами навантаження). Визначення додаткової потреби в працівниках.

Методика планування продуктивності праці за факторами її зростання. Планування підвищення продуктивності праці на основі зниження трудомісткості продукції та поліпшення використання робочого часу.

Фонд оплати праці. Планування фонду заробітної плати за нормативами.

Планування фонду заробітної плати керівників, спеціалістів, службовців. Планування середньої заробітної плати й співвідношення темпів її підвищення з темпами зростання продуктивності праці.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,9

Тема 7. Аналіз, звітність, аудит у сфері праці

Основні задачі аналізу використання трудових ресурсів і витрат на оплату праці. Аналіз забезпеченості підприємства робочою силою і кваліфікаційного складу робітників. Якісна структура трудового потенціалу підприємства за ознаками: стать, вік, стаж роботи на підприємстві, освіта, кваліфікація і ін.

Аналіз руху й стабільності робочої сили. Рівень інтенсивності руху працівників: коефіцієнти обороту з прийому і вибуття, загального обороту й коефіцієнта заміщення. Коефіцієнт плинності, коефіцієнт стабільності кадрів. Аналіз використання робочого часу. Аналіз використання робочого часу на основі балансу робочого часу (календарний фонд робочого часу). Аналіз продуктивності праці і вплив факторів на продуктивність праці. Аналіз використання фонду оплати праці. Аналіз соціального розвитку підприємства. Показники соціального розвитку за основними групами персоналу. Соціально-культурні й житлово-побутові умови працюючих і членів їх сімей. Аудит праці. Головні задачі ревізії розрахунків з оплати праці.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,9

МОДУЛЬ 2 СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ

Тема 8. Соціально-трудові відносини як система

Основні категорії і поняття, що відбивають процес становлення і розвиток соціально-трудових відносин, їх основні характеристики і якості.

Структурні складові соціально-трудових відносин: суб'єкти й рівні, предмети соціально-трудових відносин і їх структура. Принципи й типи соціально-трудових відносин: принципи солідарності й субсидіарності; рівноправне партнерство, конфлікт, дискримінація.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,8,9.

Тема 9. Соціальне партнерство

Визначення поняття «соціальне партнерство». Мета й принципи соціального партнерства. Суб'єкти соціального партнерства. Особлива роль держави як арбітра й роботодавця на ринку праці. Роль спілок роботодавців як виразників інтересів підприємців на ринку праці. Участь профспілок у регулюванні трудових відносин, сприянні зайнятості населення, забезпеченні соціального захисту працівників.

Порядок ведення тристоронніх переговорів на національному рівні та

укладання генеральної тарифної угоди. Учасники й порядок, зміст проведення тарифних переговорів на галузевому (територіально-галузевому) рівні. Порядок укладання колективних договорів на мікрорівні, їх структура та зміст.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,9

Тема 10 Ринок праці та його регулювання

Ринок праці як підсистема ринкової економіки. Поняття «ринок праці», «ринок робочої сили» та «ринок робочих місць». Сучасні умови виникнення та ефективного функціонування ринку праці. Елементи ринку праці: попит, пропонування цін і робочої сили. Особливості товару «робоча сила».

Складові елементи механізму функціонування сучасного ринку праці: суб'єкти, об'єкти, інструменти й засоби впливу. Функції сучасного ринку праці. Сегментація ринку праці за різними ознаками. Показники використання трудових ресурсів.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,7,9.

Тема 11. Соціально-трудові відносини зайнятості

Поняття, види й форми зайнятості населення. Державне регулювання зайнятості населення. Основні напрямки державної політики в галузі зайнятості населення. Активні і пасивні методи й заходи регулювання зайнятості. Програми сприяння зайнятості. Система органів і служб зайнятості. Законодавство України про зайнятість.

Підходи до визначення поняття і рівня безробіття. Види безробіття. Природна норма безробіття. Соціально-економічна оцінка рівня безробіття. Визначення статусу безробітного. Допомога з безробіття.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,7,9

Тема 12 Моніторинг соціально-трудої сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудових відносин

Специфіка моніторингу досліджень соціально-трудових відносин. Сутність, цілі й завдання соціологічних досліджень у сфері праці. Регулювання й удосконалення соціально-трудових відносин.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,9

Тема 13 Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин

Умови створення міжнародної організації праці (МОП). Структура міжнародної організації праці та її основні документи: міжнародна конференція праці, адміністративна рада, міжнародне бюро праці, декларація про основні принципи й права у сфері праці. Трипартизм - як відмітна риса МОП. Головні цілі й задачі організації. Методи роботи й основні сфери діяльності: нормотворча, міжнародне співробітництво, дослідження і публікації. Основні сфери діяльності: зайнятість і безробіття, достойна праця, права людини, умови, безпека й гігієна праці, виробниче й навколишнє середовище, соціальний захист жінок, інвалідів, трудящих-інвалідів, усунення дитячої праці.

Рекомендована література: 2,3,4,5,6,9

3. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ КУРСУ

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Назвіть і охарактеризуйте складові процесу праці.
2. Поясніть сутність праці, як економічної категорії.
3. Назвіть кількісні і якісні характеристики праці.
4. У чому полягає сутність характеру праці?
5. Охарактеризуйте показники характеру праці.

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Що таке відтворення населення? Які характеристики відтворення населення Вам відомі?
2. Назвіть види руху населення, охарактеризуйте їх.
3. Поясніть сутність терміну «трудовий потенціал». Наведіть приклади його характеристик.
4. Які категорії населення належать до економічно неактивного?
5. Назвіть синоніми терміна «трудові ресурси підприємства»

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 3. Організація і нормування праці

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення поняттю «організація праці на підприємстві». В чому полягає її мета?
2. Дайте визначення поняттю «розподіл праці». Які існують форми розподілу праці на підприємстві?
3. Дайте визначення поняттю «нормування праці». В чому полягає особливість трактування нормування праці за ринкових умов?
4. Сформулюйте головне завдання нормування праці.
5. Які методи вивчення суті праці й витрат робочого часу Ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
6. Назвіть фактори, що впливають на норми праці.
7. Назвіть шляхи підвищення ефективності використання робочого часу.

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 4. Продуктивність і ефективність праці

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Назвіть переваги і недоліки натурального (умовно-натурального) методу виміру продуктивності праці.
2. Чим обумовлені межі зростання продуктивності праці?
3. Що таке виробіток продукції та як здійснюють його розрахунок?
4. Що таке трудомісткість продукції та як здійснюють її розрахунок?
5. Що розуміють під факторами підвищення продуктивності праці?
6. Дайте визначення поняттю «резерви підвищення продуктивності праці».

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 5. Політика доходів і оплати праці

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Назвіть види доходів населення.
2. Дайте характеристику поняттям «рівень життя» і «якість життя». Яких заходів, на Вашу думку, необхідно вжити для того, щоб підняти рівень життя населення в Україні?
3. Дайте характеристику поняття «мінімальна заробітна плата». Як визначають мінімальну заробітну плату?
4. З яких елементів складається структура заробітної плати? Дайте їх визначення.
5. Дайте визначення тарифної системи оплати праці. Які елементи входять до її складу?
6. У чому полягає сутність безтарифної системи оплати праці?
7. Які види доплат і надбавок Вам відомі? В чому різниця між компенсаційними і стимулюючими виплатами?

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 6. Планування праці

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення поняттю «баланс робочого часу». Охарактеризуйте його складові.
2. Яким чином розраховують потребу в працівниках на основі планової виробничої трудомісткості?
3. Як планують потребу в робочій силі за кількістю робочих місць і норм обслуговування?
4. Для чого використовують формулу Розенкранца?
5. У чому полягає завдання розробки плану заробітної плати?

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 7. Аналіз, звітність, аудит у сфері праці

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з

літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Сформулюйте завдання аналізу у сфері праці.
2. Що вивчають і установлюють під час аналізу продуктивності праці? Як використовують результати аналізу продуктивності праці?
3. Що має на меті аналіз заробітної плати на підприємстві?
4. Яким чином установлюють співвідношення між темпами зростання середньої заробітної плати й продуктивністю праці?
5. Які показники оцінюють повноту й рівень інтенсивності використання трудових ресурсів?

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 8. Соціально-трудові відносини як система

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення поняттю «соціально-трудові відносини».
 2. Охарактеризуйте структурні складові системи соціально-трудових відносин.
 3. Наведіть основні принципи формування соціально-трудових відносин
 4. Розкрийте особливості різних типів соціально-трудових відносин.
 5. Як впливає глобалізація економіки на соціально-трудові відносини?
- Поясніть свою думку.

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 9. Соціальне партнерство

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Назвіть основні соціальні сили суспільства. Чим обумовлена необхідність узгодження їхніх дій у сфері трудових відносин?
2. Дайте визначення поняттю «соціальне партнерство». Яка його роль у регулюванні трудових відносин?
3. У якому документі закладено основні принципи соціального партнерства?
4. У чому полягає сутність трипартизму?
5. Що ви знаєте про застосування принципів трипартизму у країнах з розвинутою ринковою економікою?

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 10. Ринок праці та його регулювання

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення поняттю «ринок праці». Які особливості притаманні ринку праці?
2. Які елементи ринку праці Ви знаєте? Дайте їх визначення.
3. Назвіть функції, які виконує ринок праці.
4. Що таке сукупний попит і пропозиція на ринку праці?
5. Назвіть характерні риси первинного й вторинного ринків праці.

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 11. Соціально-трудові відносини зайнятості

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Що розуміють під поняттям «зайнятість населення»? Назвіть і обґрунтуйте основні принципи зайнятості.
2. Охарактеризуйте види зайнятості.
3. Назвіть відомі Вам види безробіття.

4. Сформулюйте закон Оукена. Поясніть термін «природний рівень безробіття».

5. У чому полягає сутність державної політики у сфері регулювання зайнятості?

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 12. Моніторинг соціально-трудової сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудових відносин

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Що розуміють під поняттям «моніторинг»? Дайте визначення моніторингу соціально-трудової сфери.
2. Сформулюйте основні завдання моніторингу соціально-трудової сфери.
3. Розкрийте сутність методів анкетування та інтерв'ю.
4. У чому полягає сутність таких методів добору інформації, як соціометричне опитування, тестування і експеримент?
5. Охарактеризуйте сучасні аспекти соціальної напруженості.

Форми й методи контролю:

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

Тема 13. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин

Мета: поглиблення знань студентів, формування навичок роботи з літературою, розширення кругозору.

Форма виконання: вивчення літератури, опрацювання лекційного матеріалу, складання конспекту, підбір літератури для доповідей і написання рефератів.

Контрольні питання:

1. Назвіть цілі й завдання МОП.
2. Назвіть принципи МОП.
3. Назвіть основні напрями діяльності МОП.
4. Що таке конвенції і рекомендації МОП?
5. Дайте визначення міжнародної трудової міграції. Які основні причини її виникнення та існування?

- усні відповіді на запитання на практичних заняттях;
- перевірка викладачем складеного студентами конспекту;
- обговорення матеріалів, підготовлених до виступу з доповідями або рефератами.

1. В сучасних умовах частка фізичних зусиль у складі трудових функцій:
 - а) підвищується;
 - б) залишається незмінною;
 - в) знижується.
2. В умовах сучасного НТП частка нервово-психічних навантажень у складі трудових функцій:
 - а) зростає;
 - б) не змінюється;
 - г) знижується.
3. Процес зміни змістовності праці призводить до соціально-економічної (пропущене слово) праці.
 - а) диференціації;
 - б) неоднорідності;
 - в) актуалізації.
4. Інтенсивність праці - це витрати фізичної і нервово-психічної енергії людини:
 - а) на одиницю продукції;
 - б) на одну трудову операцію;
 - в) на одиницю робочого часу;
 - г) на одиницю використовуваного обладнання.

1. Процес переміщення людей через кордони тих чи інших адміністративно-територіальних утворень зі зміною назавжди або на певний термін постійного місця проживання, або з регулярним поверненням до нього:

- а) соціально-економічна дестабілізація;
- б) рух робочої сили;
- в) міграція населення;
- г) регулювання ринку праці.

2. Здатність до праці, яка використовується для виробництва матеріальних і духовних благ:
а) потенціал;
б) робоча сила;
в) людина.

3. Розрахувати коефіцієнт прибуття, якщо на територію регіону прибуло 8 тис. чоловік при середньорічній його чисельності 0,2 млн. чоловік за рік:
а) 0,0004;
б) 40;
в) 14;
г) 4.

4. У процесі праці людина отримує можливість для:
а) реалізації творчих здібностей;
б) самореалізації;
в) самоствердження;
г) задоволення економічної необхідності;
е) всі відповіді вірні;
ж) всі відповіді не вірні.

5. Узагальнюючим показником становлення і розвитку людини в трудовій діяльності є:
а) виробничий потенціал;
б) технологічний потенціал;
в) інформаційний потенціал;
г) трудовий потенціал.

Тема: Організація і нормування праці

Знайдіть правильні відповіді

1. Визначити відсоток зниження норми часу при підвищенні норми виробітку на 10%:
а) 11,1%;
б) 9,1%;
в) 9,6%;
г) 10,1%.

2. Знайти відсоток зміни норми виробітку при зниженні норми часу на 16% (округлити до десятих):
а) 19%;
б) 18,6%;
в) 13,8%;
г) 19,4%.

3. Основним елементом суспільної організації праці є:

- а) відтворення робочої сили;
- б) форми і методи залучення людей до праці;
- в) поділ і кооперація праці;
- г) форми розподілу суспільного продукту.

4. В основі поділу праці лежить розподіл суспільного продукту в:

- а) виробничої та невиробничої сферах;
- б) матеріальної і нематеріальної сферах;
- в) промислової і непромислової сферах.

Тема: Продуктивність і ефективність праці

Знайдіть правильні відповіді

1. Сума витрат робочого часу всіх категорій промислово-виробничого персоналу підприємства це:

- а) повна трудомісткість;
- б) виробнича трудомісткість;
- в) трудомісткість керування виробництвом;
- г) сумарний фонд витрат.

2. Інтенсивна характеристика продуктивності праці не відображає:

- а) ступінь використання робочого часу в робочу зміну;
- б) ступінь використання обладнання в робочу зміну;
- в) ступінь використання обладнання в одиницю часу.

3. Продуктивність праці не характеризує:

- а) обсяг випущеної продукції на одиницю робочого часу;
- б) обсяг випущеної продукції в розрахунку на одного працівника;
- в) обсяг випущеної продукції на одиницю витрат праці;
- г) обсяг випущеної продукції на одиницю виробничої площі.

4. З перерахованих методів вимірювання продуктивності праці найбільшою точністю володіє:

- а) вартісний;
- б) натуральний;
- в) умовно-натуральний;
- г) трудовий.

Тема: Політика доходів і оплата праці

Знайдіть правильні відповіді

1. Відрядна розцінка визначається за формулою:

а) $P = T / H_{вр} * 60$;

б) $P = (H_v * H_{вр}) / T$;

в) $P = T / H_v$;

де T - годинна тарифна ставка;

H_v - норма виробітку в одиницях продукції за годину;

$H_{вр}$ - норма часу на хв. на одиницю продукції.

2. Відрядна розцінка визначається за формулою:

а) $P = T * H_v / 60$;

б) $P = (T * H_{вр}) / 60$;

в) $P = T / H_{вр}$;

де T - годинна тарифна ставка;

H_v - норма виробітку в одиницях продукції за годину;

$H_{вр}$ - норма часу на хв. на одиницю продукції.

3. Середньодушові грошові доходи - це:

а) загальна кількість грошей, яку отримано (або нараховано) за певний період часу;

б) номінальні доходи за мінусом податків, обов'язкових платежів та добровільних внесків населення;

в) номінальні грошові доходи, скориговані на індекс споживчих цін;

г) скориговані на індекс цін грошові доходи поточного періоду за мінусом обов'язкових платежів і внесків;

д) відношення загальної суми грошового доходу до готівкового.

4. Набір продуктів харчування однієї людини на місяць (розрахований на основі мінімальних норм споживання продуктів) - це:

а) продовольчий кошик;

б) споживча кошик;

в) споживчий бюджет.

Тема: Планування праці

Знайдіть правильні відповіді

1. Результати праці оцінюються:

а) рентабельністю виробництва;

б) обсягом реалізації продукції;

в) фондом заробітної плати;

г) немає правильної відповіді.

2. Формулу Розенкранца застосовують для визначення чисельності:

- а) працівників-відрядників;
- б) працівників-погодинників;
- в) непромислового персоналу;
- г) немає правильної відповіді.

3. Середню заробітну плату обчислюють на основі:

- а) середньооблікової чисельності;
- б) нормативної чисельності;
- в) штатної чисельності;
- г) немає правильної відповіді.

Тема: Аналіз, звітність, аудит у сфері праці

Знайдіть правильні відповіді

1. На підприємстві при середньообліковій чисельності працюючих 5000 чоловік протягом року звільнено 400 осіб, а прийнято 500 осіб. Коефіцієнт змінюваності кадрів дорівнює:

- а) 8%;
- б) 80%;
- в) 18%;
- г) 0,8%.

2. Зовнішній рух кадрів включає:

- а) оборот з прийому;
- б) оборот зі звільнення;
- в) коефіцієнт плинності кадрів;
- г) всі відповіді вірні;
- д) немає правильної відповіді.

3. Відношення суми прийнятих і звільнених до середньооблікової чисельності працівників підприємства це:

- а) коефіцієнт обороту кадрів по прийому;
- б) загальний коефіцієнт обороту кадрів;
- в) коефіцієнт обороту кадрів зі звільнення;
- г) коефіцієнт плинності кадрів.

4. Відношення числа осіб, які перебувають в обліковому складі підприємства протягом всього календарного року до середньооблікової чисельності працівників:

- а) коефіцієнт прийому кадрів;
- б) коефіцієнт стабільності кадрів;
- в) коефіцієнт плинності кадрів;

5. Суму витрат живої праці на одиницю продукції відбиває показник:
- а) фондомісткість продукції;
 - б) трудомісткість продукції;
 - в) інтенсивність праці.

Тема: Соціально-трудові відносини як система

Знайдіть правильні відповіді

1. Дискримінація - це:
 - а) незаконне обмеження прав суб'єктів соціально-трудових відносин;
 - б) законне обмеження прав суб'єктів соціально-трудових відносин;
 - в) незаконне надання прав суб'єктів соціально-трудових відносин;
2. Якість трудового життя визначається:
 - а) кількістю машин і будинків (споруд);
 - б) кількістю чоловік і жінок;
 - в) освітою, здоров'ям, умовами праці;
3. Соціальний захист населення передбачає:
 - а) охорону житла;
 - б) безпечні умови праці;
 - в) виплату допомоги, субсидій, пенсій.
4. Трипартизм як принцип регулювання трудового процесу широко застосовують у країнах:
 - а) США;
 - б) Японії;
 - в) Росії;
 - г) немає правильної відповіді.
5. Соціальний діалог на державному рівні є практикою соціально-трудових відносин у країнах:
 - а) Швеції;
 - б) Англії;
 - в) США;
 - г) немає правильної відповіді.
6. Патерналізм як тип соціально-трудових відносин характеризується:
 - а) значною роллю держави в соціально-трудових відносинах;
 - б) спільною відповідальністю і взаємодопомогою;
 - в) особистою відповідальністю людини;
 - г) незаконним обмеженням прав суб'єктів соціально-трудових відносин.
7. Тип соціально-трудових відносин, що забезпечує узгодження найважливіших соціально-трудових інтересів суб'єктів соціально-трудових відносин:
 - а) соціальне партнерство;
 - б) патерналізм;

- в) солідарність;
- г) конкуренція;
- д) субсидіарність.

Тема: Соціальне партнерство

Знайдіть правильні відповіді

1. Представниками сторін під час укладання договорів можуть бути:
 - а) працівники, роботодавці, профспілки;
 - б) державні органи виконавчої влади, спілки роботодавців, працівники;
 - в) міністерства, відомства, інші вповноважені особи;
 - г) немає правильної відповіді.
2. На якому рівні укладають генеральну угоду?
 - а) державному;
 - б) галузевому;
 - в) локальному.
3. Період остаточного затвердження системи соціального партнерства
 - а) в кінці XIX - початку XX століття;
 - б) в 20-і роки XX століття, після утворення МОП;
 - в) в 60-і роки XX століття.
4. Визначальна умова виникнення соціального партнерства
 - а) посилення соціальної ролі держави;
 - б) наявність 2-х суб'єктів (найманих працівників і роботодавців), інтереси яких не збігаються в соціально-трудовій сфері;
 - в) виникнення профспілок;
 - г) створення інститутів громадянського суспільства;
 - д) все перелічене.
5. Правовою базою соціального партнерства не є:
 - а) конвенції МОП
 - б) рекомендації МОП
 - в) національне законодавство
 - г) податковий кодекс.
6. «Трипартизм» - це співпраця між:
 - а) працівниками, підприємцями і державою;
 - б) трудящими і підприємцями (або їх представниками);
 - в) профспілками та державою.

Тема: Ринок праці та його регулювання

Знайдіть правильні відповіді

1. Потреба економіки в певній кількості працівників в кожен даний момент часу:
 - а) попит на робочу силу;

- б) пропозиція робочої сили;
- в) потреба в робочих місцях;
- г) вакансія.

2. Не відноситься до особливостей функціонування ринку праці:

- а) відсутність не грошових аспектів угоди;
- б) високий ступінь індивідуалізації угод;
- в) більша тривалість контакту продавця і покупця;
- г) невіддільність права власності на товар від його власника.

3. Не є суб'єктом ринку:

- а) держава;
- б) роботодавець;
- в) наймані працівники;
- г) інститути підвищення кваліфікації.

4. Характерні риси цього ринку праці - велика плинність кадрів, низький рівень заробітної плати, відсутні профспілки, практично не існує просування службовими сходами, технологія виробництва примітивна:

- а) вторинний;
- б) первинний;
- в) незавершений.

5. Ринок праці, орієнтований на територіальний рух робочої сили:

- а) модель ринку праці США;
- б) японська модель ринку праці;
- в) шведська модель;
- г) російська модель ринку праці.

6. Ринок праці, орієнтований на внутріфірмовий рух працівників:

- а) модель ринку праці США;
- б) японська модель ринку праці;
- в) шведська модель;
- г) російська модель ринку праці.

- Тема: Соціально-трудові відносини зайнятості

- Знайдіть правильні відповіді

1. Рівень безробіття знаходиться шляхом співвіднесення наступних показників:

- а) співвідношення чисельності безробітних і працездатного населення;
- б) співвідношення чисельності безробітних та економічно активного населення;
- в) співвідношення чисельності безробітних і працездатного населення у трудовому віці.

2. Безробіття, яке пов'язане з динамічним характером ринку праці, постійним переходом працівників зі стану зайнятості в категорію безробітних і навпаки:

- а) сезонне;
- б) структурне;
- в) фрикційне;
- г) циклічне.

3. Основні причини виникнення циклічного безробіття:

- а) порушення макроекономічної рівноваги;
- б) недосконалість ринку праці;
- в) політика держави;
- г) дії профспілок;
- д) немає правильних відповідей.

4. Закон Оукена оперує наступними показниками (виключіть зайве):

- а) природний рівень безробіття;
- б) фактичний рівень безробіття;
- в) середньорічний темп інфляції;
- г) обсяг ВВП.

**Тема: Моніторинг соціально-трудової сфери як інструмент
регулювання й удосконалення соціально-трудових відносин**

Знайдіть правильні відповіді

1 До напрямів моніторингу соціально-трудової сфери не відносяться:

- а) демографічні й міграційні процеси;
- б) техніко-технологічний рівень виробництва на підприємствах, в установах і організаціях різних форм власності;
- в) стан навколишнього середовища;
- г) немає правильної відповіді.

2 Найбільш оперативним способом добору первинної соціологічної інформації є :

- а) соціометричний тест;
- б) інтерв'ю;
- в) анкетування;
- г) немає правильної відповіді.

3 Відомості про стать і вік респондента містяться в:

- а) основній частині анкети;
- б) вступній частині анкети;
- в) демографічній частині.

**Тема: Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток
соціально-трудових відносин**

Знайдіть правильні відповіді

1. Періодичними виданнями МБТ (міжнародного бюро праці) є журнали (2 варіанти відповіді):
 - а) «Міжнародний огляд праці»;
 - б) «Трудовий світ»;
 - в) «Людина і праця»;
 - г) «Експерт»;
 - д) «Людина і закон».
2. Необхідність створення міжнародної організації праці (МОП) була викликана трьома причинами (3 варіанти відповіді):
 - а) політичними;
 - б) соціальними;
 - в) економічними;
 - г) екологічними;
 - д) глобалізацією;
 - е) етнічними.
3. Головні цілі МОП:
 - а) сприяння соціально-економічному прогресу;
 - б) підвищення добробуту;
 - в) поліпшення умов праці;
 - г) захист прав людини;
 - д) все перелічене.
4. Основні завдання МОП є:
 - а) розробка узгодженої політики та програм, спрямованих на вирішення соціальних проблем трудящих;
 - б) розробки і прийняття міжнародних трудових норм у вигляді конвенцій і рекомендацій та контроль за їх виконанням;
 - в) допомогу країнам-учасникам у вирішенні соціально-трудових проблем;
 - г) захист прав людини;
 - д) все перелічене.
5. Напрямки роботи МОП - це:
 - а) розробка і прийняття конвенцій;
 - б) розробка та прийняття рекомендацій;
 - в) технічне співробітництво;
 - г) проведення досліджень з соціально-трудових проблем;

- д) видавнича робота;
- е) все перераховане.
- 6. Постійним секретаріатом МОП є:
 - а) Міжнародне бюро праці;
 - б) Міжнародна конференція праці;
 - в) Адміністративна рада.
- 7. Центральний апарат Міжнародного бюро праці (МБТ) знаходиться в:
 - а) Женеві;
 - б) Філадельфії;
 - в) Турині;
 - г) Москві.

5. Розрахунково-графічне завдання

Мета завдання – закріплення теоретичних положень курсу «Економіка праці і соціально-трудові відносини», придбання практичних навичок проведення економічних розрахунків використання людських ресурсів, визначення економічної ефективності заходів організації, нормування і оплати праці робітників підприємства, формування системи соціально-трудових відносин на підприємстві.

Для досягнення поставленої мети завданням передбачене виконання практичної і теоретичної частин (відповідні модулі курсу)- аналітичний огляд законодавчої, нормативної, інструктивної, наукової і навчальної літератури з питань економіки праці й соціально-трудових відносин.

Варіантність завдання на виконання індивідуальної роботи забезпечується відповідними модулями курсу (12 питань, Додаток А) і практичними завданнями (23 завдання, Додаток Б).

Студент виконує той варіант завдання, номер якого відповідає номеру студента за списком групи в журналі (Додаток В).

Оформлення пояснювальної записки завдання (формат А4):

- титульний лист;
- вступ за теоретичною частиною завдання;
- теоретичне комплексне питання (економіка праці);
- теоретичне комплексне питання (соціально-трудові відносини);
- практична частина;
- список використаної літератури (обов'язково законодавчі акти України з питань праці, наукові роботи вітчизняних учених і вчених ХНАМГ).

Теоретичні модулі з курсу
«Економіка праці і соціально-трудові відносини»

1. Економіка праці (відповідні модулі)

- 1.1. Дисципліна «Економіка праці і соціально-трудові відносини»: предмет, метод, задачі, структура, зв'язок з іншими науками.
- 1.2. Нормування праці: поняття, види норм і їх взаємозв'язок, методи, склад елементів виробничої норми праці, способи вимірювання виконання норм праці на робочому місці.
- 1.3. Робочий час: поняття, класифікація витрат робочого часу виконавця трудового процесу, способи нормативних досліджень (технічний облік, фотооблік, хронометраж, моментні спостереження).
- 1.4. Заробітна плата: поняття, функції і структура, форми й системи, види доплат і надбавок.
- 1.5. Тарифна система як основа організації оплати праці на підприємстві: призначення, елементи, побудова тарифно-кваліфікаційного довідника робіт і професій робочих, тарифні сітки.
- 1.6. Система оплати праці: поняття, види, сфери використання. Напрямки преміювання робітників.

2. Соціально-трудові відносини (відповідні модулі)

- 2.1. Ринок праці: поняття, елементи ринку, типи кон'юнктури, попит і пропозиція, особливості функціонування, сегментація.
- 2.2. Соціальне партнерство: поняття, система трипартизму, принципи міжнародної організації праці (МОП), колективні угоди, причини соціально-трудових конфліктів. Система тарифних домовленостей (договірне регулювання оплати праці).
- 2.3. Зайнятість населення: поняття, склад зайнятого населення України, види зайнятості, форми зайнятості.
- 2.4. Безробіття: поняття, склад безробітного населення України, види безробіття за чинниками виникнення, класифікація за тривалістю.
- 2.5. Соціально-трудові відносини: поняття, елементи, базові принципи, формування типів, конфлікти та їх чинники, види дискримінації, соціальна політика.
- 2.6. Причини виникнення Міжнародної організації праці, історія її розвитку й основні завдання, структура й основні напрямки діяльності МОП.

Практичне завдання

1. На підприємстві є 50 агрегатів безупинної дії. Кожний агрегат обслуговує бригада робочих з 6 виконавців, у т.ч. один виконавець 6 розряду, три-5 розряду, два-4 розряду. Режим роботи агрегатів трьохзмінний. Виробництво функціонує безупинно, без зупинок також у вихідні й святкові дні. Використовують чотирьохбригадний графік змінності при роботі з 8-годинними змінами. Календарний фонд часу дорівнює 365 днів, ефективний - 227 днів. Тарифні коефіцієнти: 6-го розряду – 1.8; 5-го розряду – 1.542; 4-го – 1.339.

Необхідно **визначити** явочне змінне, явочне добове, середньооблікове число робочих, середній розряд робочих, які обслуговують агрегати.

2. На підприємстві виготовлено 150 тис. т. сульфатної кислоти й 200 тис. т. фосфорної кислоти. Загальна чисельність основних робочих 115 чол., з них виробництвом сульфатної кислоти займаються 55 чол., фосфорної – 60 чол. ефективний фонд робочого часу кожного робочого складає 1980 год.

Необхідно **визначити** трудомісткість виробництва за окремими видами продукції та в цілому. Зробіть висновки.

3. Робочий 4 розряду протягом розрахункового місяця відпрацював 23 дня при тривалості зміни 8 годин. Заплановане виробниче завдання виконане на 103%. Погодинна тарифна ставка робочого 4 розряду дорівнює 9.77 грн. Установлений розмір премії складає: за виконання плану-10%, за кожен відсоток перевиконання плану – 2.5% тарифного заробітку.

Необхідно **визначити** загальний розмір заробітної плати за місяць робочого 4 розряду.

4. На операцію штампування деталі була встановлена норма часу 12 хвилин. З часом було переглянуто технологічний процес і була знижена норма часу на 10%. За місяць (176 годин) робітник відштампував 1200 деталей.

Необхідно **визначити** показник виконання у відсотках робітником нової місячної норми виробітки.

5. Необхідно **визначити** чисельний склад бригади робочих, якщо існують наступні вихідні дані: календарний строк виконання робіт - 21 день, нормативні витрати праці з калькуляції – 4521 чол.-год., тривалість робочого дня - 8 годин, плановий рівень виконання норм праці-109%.

6. На операції гарячого штампування робітник за зміну (8 годин) обробляв 40 деталей за 4-м розрядом робіт, перевиконуючи змінну норму виробітку на 25%. Механізація допоміжних елементів операції дозволила зменшити норму часу на 20%.

Необхідно **визначити** колишню і нову відрядну розцінку на деталь. Годинна тарифна ставка робочого 4 розряду становить 9.77 грн.

7. Виконати порівняльний аналіз тарифної сітки. В табл. наведені годинні тарифні ставки для робочих, грн.

Вихідні дані

Система оплати	Тарифні розряди					
	1	2	3	4	5	6
Відрядна	7.00	7.63	8.47	9.77	11.38	12.53
Погодинна	6.00	6.48	7.37	8.4	9.78	10.92

Необхідно **визначити** тарифні коефіцієнти, діапазон тарифних коефіцієнтів, рівень абсолютного і відносного росту тарифних коефіцієнтів.

Зробіть висновки.

8. **Проаналізуйте** зміну фондівддачі за рахунок зміни продуктивності праці й фондоозброєності, якщо відомо, що випуск продукції складає: за планом - 3500000 грн., фактично - збільшився на 1.5%, фактична чисельність працюючих збільшилась у порівнянні з планом (42 чол.) на 5 чоловік, середньорічна вартість основних виробничих фондів дорівнює 800 тис. грн. фактично – 815 тис. грн. Зробіть висновки та перевірку в абсолютних і відносних величинах.

9. **Проаналізуйте** вплив зміни чисельності робітників, кількості відпрацьованих днів одним робітником у середньому за рік і середньої тривалості робочого дня на зміну фонду робочого часу за наступними даними: середньорічна чисельність робітників за планом складає 1600 чол., фактично – 1650, відпрацьовано за рік одним робітником за планом – 240 днів, фактично – 230, середня тривалість робочого дня за планом - 7.95 год., фактично - 7.8 год.

Зробіть висновки й перевірку в абсолютних і відносних величинах.

10. У нижче поданій табл. представлені заплановані й звітні показники роботи підприємства.

Показники	Звітний період	
	план	звіт
Випуск продукції, тис. грн.	55568	56120
Середньообліковий склад працюючих, чол.	4025	4080
у т.ч. робочих, чол.	3140	3174
Відпрацьовано всіма робочими:		
тис. чол.-днів	690	765
тис. чол.-годин	6578	6900

Необхідно визначити всі показники в плановому й звітному періодах, що характеризують продуктивність праці: середньорічну продуктивність праці одного робітника, середньорічну продуктивність праці одного робочого,

середньоденну продуктивність одного робочого, середньогодинну продуктивність одного робочого. За всіма показниками табл. і за розрахунковим показником продуктивності праці необхідно **визначити** динаміку їхньої зміни в абсолютних і відносних величинах. Зробити висновки.

11. На підприємстві планують підвищення річного випуску продукції з 50 млн. грн. до 55.2 млн. грн., а виробітку продукції на одного працюючого – з 130 тис. грн. до 152 тис. грн.

Необхідно визначити вплив продуктивності праці й чисельності персоналу на обсяг виробництва продукції. Розрахунки за всіма показниками виконати в абсолютних і відносних величинах. Зробити висновки й перевірку в абсолютних і відносних величинах.

12. **Проаналізуйте** вплив чисельності робітників і середньої заробітної плати на фонд оплати праці за наступними даними: чисельність робітників за планом складає 800 чол., фактично відбулося зростання чисельності робітників на 2%, планова середня заробітна плата встановлює 3450 грн., фактична - збільшилась на 3%. Зробити висновки й перевірку в абсолютних і відносних величинах.

13. Робочий 4-го розряду протягом розрахункового місяця виготовляв 200 шт. виробів при нормі часу на один виріб 0.4 нормо години. Відпрацьований час становить 176 годин, годинна тарифна ставка - 8.4 грн.

Необхідно **визначити** відрядну розцінку виробу, відрядний заробіток.

14. Необхідно **визначити** доцільність переведення робітників з відрядної роботи на відрядно-прогресивну при таких вихідних умовах.

Плановий обсяг виробництва продукції на місяць складає 1500 одиниць виробів, нормативна трудомісткість одиниці – 4 чол.-год. Фактична середня заробітна плата складає 3820 грн. Ефективний фонд часу 1-го робітника складає 178 годин. У зв'язку з переходом на відрядно-прогресивну оплату праці середня зарплата зростає на 7%, трудомісткість одиниці виробу зменшується на 15%. Критерієм для визначення доцільності цього заходу прийняти чисельність робітників і потрібний фонд оплати праці. Необхідно **розрахувати** економію цих показників. Зробити висновки.

15. У механічному цеху річна виробнича програма обсягом 4520 машин при нормативній трудомісткості виготовлення однієї машини складає 820 нормо-годин. За планом організаційно-технічних заходів намічено здійснити наступні заходи щодо зниження трудомісткості виготовлення машин. За деталлю № 10, потреба в якій складає на виробничу програму 75 тис. шт., трудомісткість виготовлення однієї деталі з 1 травня знижується з 2 до 0.5 годин; за деталлю № 5, потреба в якій складає на виробничу програму 60 тис. шт., трудомісткість виготовлення однієї деталі з 1 вересня знижується з 10 до 8.5 годин. **Визначити** зниження трудомісткості виробничої програми й зростання погодинної продуктивності праці відрядників.

16. Необхідно **побудувати** чотирибригадний графік змінності для обслуговування безперервного виробництва, враховуючи наступні дані: тривалість зміни - 8 годин, нормативна тривалість робочого тижня – 40 годин, число змінних бригад - 4. Через кожні 4 доби роботи бригаді надають вихідний день, після якого вона виходить на роботу в наступну зміну. Графік змін 1-2-3. Початок роботи першої зміни о 6 год. 00 хв.

Графік змінообороту **розробити** на один змінооборот і **розрахувати** його параметри: тривалість змінообороту, тривалість відпочинку.

17. Розрахувати рівень безробіття в області за період. Оцінити його. Відомо, що на території області проживає 2753.45 тис. осіб. Частка трудових ресурсів становить 53%. Чисельність учнів понад 16 років становить 31.3 тис. осіб, військовослужбовців строкової служби – 11.890 тис. осіб і інших осіб, які належать до економічно неактивного населення – 95.890 тис. осіб. Кількість безробітних становить 361.79 тис. осіб, у тому числі зареєстровано службою зайнятості 87.92 тис. осіб.

18. За наведеними в табл. 1 даними проаналізувати рух кадрів промислового підприємства, розрахувати коефіцієнти обороту з прийому і вибуття, загального обороту, плинності кадрів; дослідити можливості зменшення плинності кадрів. Результати аналізу подати у вигляді табл. 2. За результатами аналізу зробити висновки.

Таблиця 1 – Характеристика руху робочої сили підприємства, осіб

Показники	Попередній рік	Звітний рік
1. Середньооблікова чисельність персоналу	661	653
2. Прийнято на роботу	32	37
3. Вибуло з підприємства	37	48
у т.ч.: у зв'язку з виходом на пенсію	12	11
за власним бажанням	22	32
за порушення трудової дисципліни	2	3
з інших причин	1	2

Таблиця 2 – Динаміка коефіцієнтів інтенсивності руху робочої сили підприємства

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення
Коефіцієнт обороту з прийому			
Коефіцієнт обороту з вибуття			
Коефіцієнт загального обороту			
Коефіцієнт плинності кадрів			

19. Бригада робочих ковальсько-штампувального цеху складається з трьох робочих: штампувальника 5-го розряду, пресувальника – 4-го розряду, нагрівальника 3-го розряду. За місяць було виготовлено деталей А – 1900 шт. і В – 1100 шт. Норма витрат праці на один виріб : А – 0.25 чол.- год., В – 0.2 чол.- год. Членами бригади фактично відпрацьовано: штампувальником - 170 год., пресувальником – 165 год., нагрівальником 150 год. Часові тарифні ставки: 3-го розряду – 8.47 грн., 4-го – 9.77 грн., 5-го – 11.38 грн. **Визначити:** загальнобригадний відрядний заробіток, загальнобригадний відрядний приробіток, рівень виконання бригадою встановлених норм праці, заробітну плату кожного члена бригади.

20. На виготовлення одиниці продукції встановлено відрядну розцінку 97 грн. У результаті проведених заходів норма часу була знижена на 27%. **Визначити:** відносну зміну відрядної розцінки; абсолютну зміну відрядної розцінки; нову відрядну розцінку.

21. Токар-відрядник 4-го розряду відпрацював 176 год. і виконав роботу з обробки болтів. Норма часу встановлена з розрахунку 3 години на 100 шт. болтів. За місяць робочим було виготовлено 7000 болтів. Тарифна ставка 4-го розряду 9.77 грн. У відповідності з преміальним положенням за виконання норми токарю виплачують премію в розмірі 15% відрядного заробітку і 2% за кожен відсоток перевиконання встановленої норми праці. **Визначити:** заробіток робочого за місяць; розмір приробітку; питому вагу тарифної частини заробітної плати; відсоток перевиконання норм.

22. **Визначити** норму виробітку ланки арматурників за 8-ми годинну зміну на збірці й установці каркасів, якщо норма витрат праці на збірку каркасів підвищено на 8%. Норма виробітку на збірку каркасів 3 т. за зміну, а на встановлення – 8 т. Склад ланки 3 чоловіка.

23. Чисельність наявного населення в країні на початок року становила 51.7 млн. осіб, а на кінець року – 50.9 млн. осіб. Протягом року народилось 391.1 тис. осіб, померло 738.1 тис. осіб, зареєстровано 269.8 тис. шлюбів і 195.8 тис. розлучень. **Розрахувати** показники природного руху населення.

Варіантність завдання

Варіант	Теоретична частина (додаток А)	Практична частина (додаток Б)
1	1.6,2.2	1,7,10
2	1.1, 2.1	2,8,11
3	1.2, 2.3	3,9,12
4	1.3,2.4	4,10,13
5	1.4,2.5	5,11,14
6	1.5,2.6	6,12,15
7	1.1,2.2	7,13,16
8	1.2,2.1	8,14,17
9	1.3,2.3	9,15,18
10	1.4,2.4	10,16,19
11	1.5,2.5	11,17,20
12	1.6,2.6	12,18,21
13	1.1,2.3	13,19,22
14	1.2,2.4	23,6,9
15	1.3,2.5	21,5,8
16	1.4,2.6	19,4,7
17	1.5,2.1	18,3,8
18	1.6,2.2	17,2,9
19	1.1,2.4	16,3,10
20	1.2,2.5	15,4,11
21	1.3,2.6	14,5,12
22	1.4,2.1	13,6,18
23	1.5,2.2	12,1,22
24	1.6,2.3	11,3,21
25	1.1,2.5	10,2,20
26	1.2,2.6	9,4,19
27	1.3,2.1	8,5,18
28	1.4,2.2	7,6,17
29	1.5,2.3	20,21,23
30	1.6,2.4	19,18,17
31	1.1,2.6	16,15,14
32	1.2,2.1	13,12,11
33	1.3,2.2	10,23,8
34	1.4,2.3	7,6,15
35	1.5,2.4	5,15,19

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Справочник квалификационных характеристик профессий работников. 12-е изд., перераб. и доп.-Х.: Фактор, 2002. — 364с.
2. Богіня Д.П. Основи економіки праці /Д.П. Богіня, О.А. Грішнова / Навч. посібник —2-ге вид., стер. — К.: Знання-прес, 2002. — 313с.- Вища освіта Богіня Д.П., Грішнова О.А. ХХІ століття.
3. Буряк П.Ю. Економіка праці та соціально-трудові відносини / П.Ю. Буряк, М.І. Григорєва, В.А. Карпінський/ Навч. посібник — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 440с.
4. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини / О.А. Грішнова /Підручник. — К.: Знання, 2006. — 559с.
5. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини / Н.І. Єсінова/ Навч. посібник. — К.: Кондор, 2004. — 432с.
6. Карпіщенко О.І. Економіка праці та соціально трудові відносини / О.І. Карпіщенко/ Навч. посібник. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. — 264 с.
7. Лібанова Е.М. Ринок праці /Е.М. Лібанова/ Навч. посібник — К.: ЦНЛ, 2003. — 224с.
8. Остапенко Ю.М. Экономика труда /Ю.М. Остапенко/ Учеб. Пособие — М.: Инфра-М, 2003. — 268с.
9. Прасол В.М. Економіка праці та соціально трудові відносини:/ В.М. Прасол/ Навч. посібник, — Харків. ХНАМГ, 2007. — 264с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

З КУРСУ

**«ЕКОНОМІКА ПРАЦІ
І
СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ»**

для виконання розрахунково-графічного завдання
і самостійної роботи студентів

*(для студентів 4 курсу заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного
рівня бакалавр, галузь знань 0305 – «Економіка і підприємництво», напряму
підготовки 6.030509 – «Облік і аудит» і 6.030504- «Економіка підприємства»)*

Укладачі: **СОЛОВЙОВ** Олександр Васильович,
СОЛОВЙОВА Ольга Євгенівна

Відповідальний за випуск: *д.е.н. А. Є. Ачкасов*

Редактор: *З. М. Москаленко*

Комп'ютерне верстання: *І. В. Волосожарова*

План 2010, поз. 497 М

Підп. до друку 26.03.12	Формат 60x84/16
Друк на ризографі	Ум. друк. арк. 2,1
Зам. №	Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4064 від 12.05.2011р.